

У ЗАТИШЈУ

— МИЛОШ П. БИРКОВИЋ —

I
Беше то једне јулске вечери, 189., кад су једна кола ишла каменитим путем, што води у М.... речицу.

Летње сунце беше већ угасило своје плаховите зраке, мрак је постајао све гушћи. Тамо напред лагано се дизао сив, густ облак; шума се узнемирено лелујала, ветар поче дизати лаке стубове прашине. Запарну летњу врућину замени изненадна влажна хладноћа. Олуја се примицала.

— Шта, Јоване, ми ћемо још и олују имати? — узвикну млади човек, што је седео натраг у колима, у којима беху два мршава планинска кљусета.

Слуга, плећат и снажан селак, дугих риђих бркова и широког, од богиња испараног, лица, швићу бичем и јаче притеже дизгине, окрете се натраг и одговори:

— Све је готово, Марко. Киша тек што није капнула. — И опет кратак пуцањ бича, који показаше још брже по прашљивом путу, са кога су се већ у велико дизали облаци прашине, а он и даље гледаше у даљину, као да чисто хоће продрети ону густу и црну завесу која се испред њих уздизала.

Младић се промешкољи на своме седишту, хотећи да опружи згрчене ноге, али како место беше заузето многим стварима, то остаде у старом положају. Велика гравата дрвета стану чешће промицати поред њега, што

их овда онда осветли блесак муње, која отпоче свој за-
нат; до ушију му је допирала монотона свирка, што је
производило тешко кретање кола. Младић поче мислити
о томе, како ће га код куће дочекати, јер четири је го-
дине већ, како се нису видели, а за то се време много
што шта изменило. Од некуда се сети, и сам не зна како,
своје универзитетске вароши са њеним дугим улицама,
киосцима, позорницама и т. д. Виде своје другове како

јуре на предавања; гизда-
це и набележене госпође где
се губе у шареној маси;
просјаци где мирно стоје,
тражећи од њих милости-
њу. Па се онда сети свога
роднога места, слатких ча-
сова из детињства; виде
своју остарелу матер, ка-
ко се од бремена старости
погубила и чисто смањила.
Слике му биваху све та-
мније и без одређеног обли-
ка. Пред очима му се
ствараху неки прозирни
крugови, у којима он на-
зираше неке неразговорне
минијатурне прилике и
плавичасте силуете. Он
беше и на олују заборавио.

Ветар се силно у ви-
сини разигра, дрвета за-
шумшташе, и гдекоја круп-
на кап кише поче се одва-
јати из облака, ударајући
оштро о лишће. Први
звук, што допре до ушију
младоме путнику, беше
потмули звук грома у да-
љини налик на звук пет-
фунтовног топа. Муња за

муњом поче пресецати на-
муреано небо, осветљајући

стрмениту стазу којом су
кола ишла; вековни храстови и липе повијаху се и шири-
паху као хука таласа који се о стење разбијаху.

Кочијаш је — по свој прилици научен на овакве
призоре — само ћутао и хладнокриво пуцкао бичем. Кола
су летела, час упадајући у какву руну, а час преска-

Мина Караџићева Вукомановић.

чући преко оштрога камена и њихово се зврјање разлегало дубоко у провалији. Грмљави је бивала све јача а киша је лила потоком.

— Још се ништа не види, Јоване? — упита зловољно млади путник.

— Ништа на свету. Помрчина је као тесто.

Младићу не би право, али ћутећи слеже раменима и јаче притиште око себе свој мокри горњи капут. Био је припремљен на све. У осталом, сам је крив, јер су га у П... рођаци задржавали, говорећи му, да пут може и сутра наставити; али он је знао да то не би било у вољи његовим старим родитељима који га тако жељно ишчекују. Киша је лила без престанка; поточаћи набујаше и препаху да постану велике реке; по путу се беху начиниле велике баре тако, да је изгледало као да пливају а не иду сухим. Око њих је био густ, непровидан мрак и само што им муња покадшто осветли пут.

— Хој, хој, Марко, па ми смо залутали, рече кочијаш и стаде. — Ми смо пошли у М.... Ево се река нигде не види! И за потврду својих речи он се скиде и стаде окретати свуд у наоколо. Младић је ћутао. Јован виде да су коњи ударили путем, па их окрену натраг. Требало је по часа хода, док је изишао на прави пут.

Међутим и киша преста падати. У даљини су се још ваљале црне масе облака, муње су ређе севале, звезде су сјале кроз танке облаке. Дрвета, обливена кишом, стајала су сад мирно, као да им пре пола часа није претила никаква опасност. Пут се тешко распознавао и коњи су с муком извлачили поге.

Младић се и даље удуби у размишљање. Беше скроз покисео и осећао је лаку дрхтавицу по целом телу. Би му криво, што није заноћно у П...., бар се не би толико намучно ове ноћи. Међу тим се небо све више ведрило, путем се поступно видело. Најзад се у даљини указа зрачак слабе светлости: знак, да су близу. Срце младога путника поче јаче ударати: још га врло кратак простор растављаше од оних, којима је тако журно хитао, због којих је толико мука вечерао провео.

— Пожур' се, Јоване, пожур' се! Они нам се већ у велико надају а јамачно су и забринути, што нас нема за толико.

Кочијаш швићну бичем, коњи покасаше удвојеном брзином и после кратког времена зауставише се пред једном спретном доста великом кућом, у средини варошице А....

Младић искочи из кола и очима гледаше слику која се појави на вратима, држећи у левој руци свећу коју је десном заклањала од ветра. Беше то висок снажан старац, с дугом седом косом која му на рамена падаше, ведрих благих очију и високог али већ збораног чела.

— Он је, он је! Та ево позвајем му лице, али гле, како је оседео! Сиромасх старац!

— Нуто, синко, а што тако доцкан? Ми те непрестано изгледамо. Овамо да се загрљимо, јер се одавно не видесмо. —

И не знајући више шта ће од милости, ухвати сина обема рукама за главу, па га љуби у чело а ветрић му се игра седом брадом и с оно мало косе на глави.

— Али, бабо, пусти ме. Ти ћеш се сав извлажити, видиш како сам каљав.

— Камо га? Где је? — зачу се нов пискав глас и из куће дотрча мала пуначка старица, сва седа, у некој затвореној хаљини, полете младом човеку и посрћући паде му на груди уздишући и јецајући од силне радости.

— Синс мој, мајчини поносни цвете! Мајка је мислила да ће умрети а да не види свој понос, свог Марка. Па како си ми израстао, голубе? Ево те већ и паусница обележила. Али ближе овамо к свећи, не могу те лепо ни видети.

Срце јој — чини се — престало да куца, глава се окреће а ноге дршћу, не могу, чисто, свој терет да држе. Она још јаче стишће руке око врата синовљева, боји се, да јој га когод не преоштме; љуби ону поноситу главу и неће да је пусти никако, као да се раставља од сина. Старац је силом отрже.

— Нуто, Соко! Престани већ једном. Подетила си се под своју стару главу. Наљубићеш га се и нагледати: биће ти доста времена. Тако се гости не дочекују. Син ти се ужелео неге материне, а ти за то и не хајеш. Нахрани славуја, па ће ти певати, — рече најзад стари Павле, отац Марков.

И у самога њега дрхтаху од узбуђења усне и брада а очи му беху пуне суза, ма да се он с муком уздржавао, да не да изрази силној радости родитељској, хотећи да изгледа са свим равнодушан.

Марко беше мокар до коже и радостан што ће се моћи одморити од досаданњег напора у очевој кући, у друштву старе матере. Био је необично весео и живахан, као да га киша није ни тукла.

— А да, бабо! Ти си у праву: ја сам ти гладан као вук. Још ме је и киша поштено истукла, те ће бити много пријатније, — рече Марко скидајући капу и пролазећи руком по влажној коси.

— И ја велим да неће бити рђаво. Ваља нам вечерати а и теби ће требати да се одмориш, па сутра можемо наскати до миле воље. Чула си, Соко, шта ти син хоће, па сад пожур' се, — додаде Павле.

— Све ће бити готово.... све. Ја ћу сама наредити. Толико је времена, од како га нисам видела, ни чим понудила, па још сад код мајке да жељкује. Све ће одмах бити.

И стара Сока отрча весело и радосно у кухињу, лупкајући по поду панучама.

— Е голубе мој, па сад смо онета ту, у својој милој кућици, — рече стари Павле кад останаху сами. — Не живимо, истина, као Крезови, али с тога задовољно и ваљано. Неће ти бити тесно у овом оквиру?

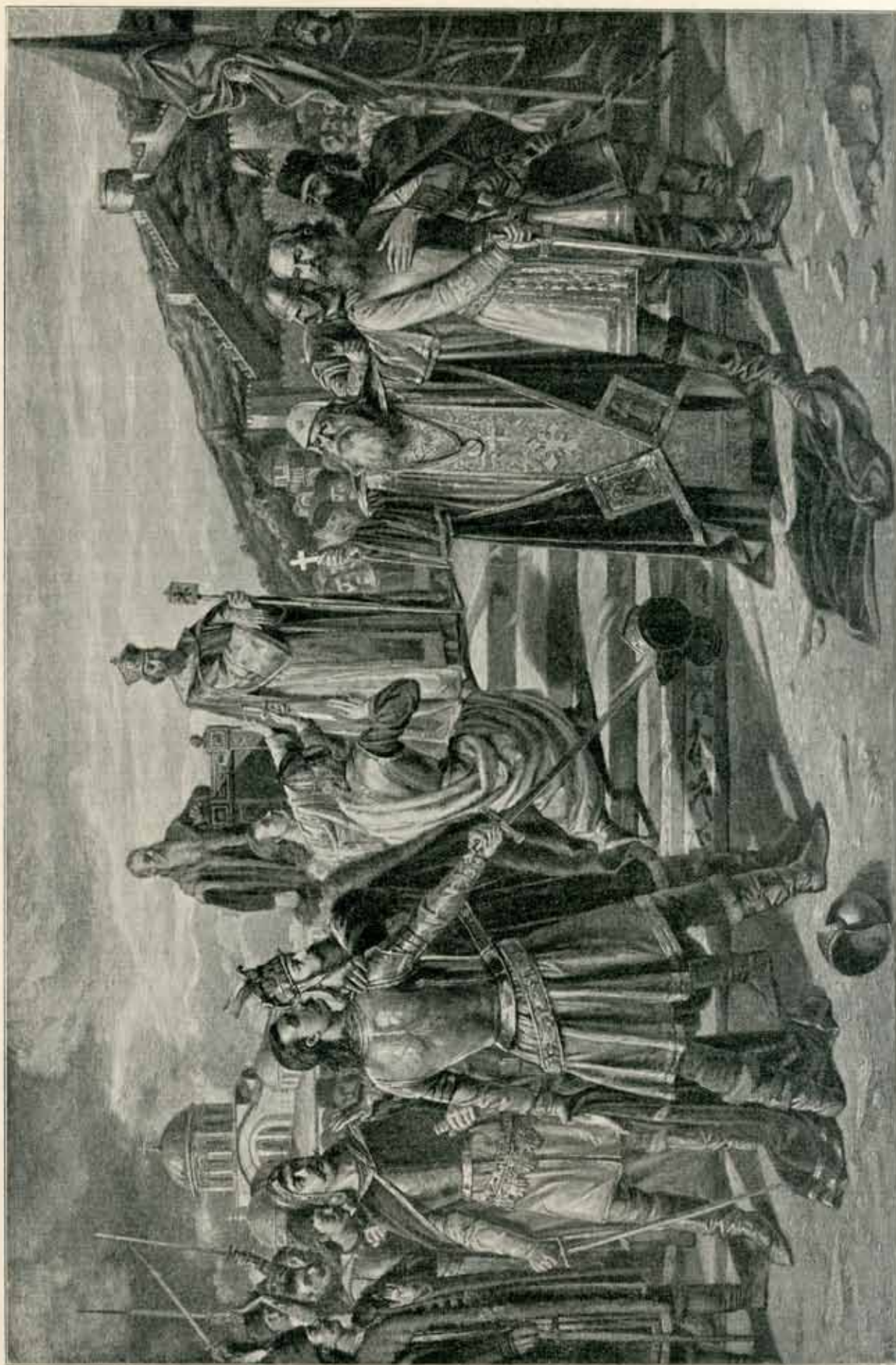
— С те се стране немој бојати, бабо. Мени ће овде бити боље по на икојем другом месту. Ти знаш: где ко никне, ту и обикне.

— Са свим је тако. Ти си још онај исти. Али бољан, што се не раскомотиш, или не мислиш, ваљада, снавати у том влажном оделу.

Младић се диже и поче лагано скидати са себе комад по комад, докле га старац крпном посматраше испод очију.

— Али што сам ти собицу спремио, видећеш већ. Нисам ти ни кабинет заборавио, и знао сам да ће ти требати.

— Зар и то? — прихвати Марко изненађено.

Сабор у Призрену пре Косовској Боја, Слика у Ст. Тодоровић.

— Да шта мислиш? Знам ја све што ти је потребно. Нећеш се у нас постидети, Марко мој, — и старац, задовољно се смећећи, лупи сина по плећима.

У то се поново зачу лупа и Јован се појави на вратима.

— Шта си учинио са стварима? — упита Павле.
— Јеси ли све унео?

— Све је на своме месту, одговори Јован.

— А сад хајмо вечерати, — окрете се Павле Марку.

— Ни птице не могу само о песми живети.

(наставља се)

ЗМАЈУ

О ПЕДЕСЕТГОДИШЊИЦИ ЊЕГОВА КЊИЖЕВНОГ РАДА

У српскоме перивоју
Српска вила венац снела,
Да окити главу твоју, —
Да увенча твоја дела;
Ведрa срца Србадије,
Још пуније душе мила,
Са неба се сунце смеје,
Бог ти дела благосиља.

Прими венац, дични Змају,
Српска ти га чеда дају!

Дела твоја, наша дико,
То је српска слава трајна:
Песме твоје, мили чико,
«Певанија» — звезда сјајна.
Њоме си нам славу стек'о,
Песмом си нам дао крила;
И целома свету рек'о:
Још је жива српска вила!

Прими венац, дични Змају,
Српске ти га виле дају.

Пола века трудна рада,
Песмом роду, — хвала, хвала!
«Песма нам је извор нада,
Песма нас је одржала».
Благодарна Србадија
Поздравља те са свих страна,
Тонде жеље небу вија:
Живи Боже великана.

Живи Боже Српску дико, —
Слава Змају Славленику!

Александар.

Милорад М. Петровић.

ДВОРСКА ЛУДА

(од Е. Станка)

У краљеву двору гости се веселе,
Све им се донесе што год позажеле.
Редом им се деле козачке и дари,
А вино се точи у златни пехари.
Свирка је и песма госте раздрагала,
А из дворског луде пресниа се шала.
Ал' је добре воље та будала пуста, —
Данас би и мртва насмејала уста.
Тад се диже краљу у пуној висини,
Одао је хвалу лудиној вештини:
«Чули сте га ето, гости моји часни,
Тај уме шта уме, уме да бузани.
Кад сам брижан, сетан, ја се њему враћам,
Шала му је дужност, — та зато га плаћам.
Ал' лудаче драги, тог је доста било,
Сад се мени нешто друго зажелало.
Ја бих нешто ново, ја бих нешто јаче,
Сад би вол'о видет' како луда плаче.»

Зановест је била што је краљ изрек'о,
Пак је сео, чек'о, — ал' није дочек'о.
Лудино се лице уозбиљно часом,
Проговори краљу уздрхталим гласом:
«Хвала, светла круно, на твојој мисли —

Ти ме лепо плаћаш, — али сад опрости —
Не треба да кажем, увидећеш и сам:
Шалу сам ти прод'о, али сузе нисам,
Да пред тобом плачем, није ми у моћи, —
Сузе мене лете кад сам у самоћи;
Шалом друге лечим, другима је дајем, —
Сузе су ми свете, суза не продајем.»

Змај.

МЕЂУ ТРЊЕМ

(PAYSAGE INTIME)

Знаате ли, шта је то трњина, црни три, *Prunus spinosa*?

Пруће и трње јој је црно, лишће тамнозелено, цват био, а плод црни и округао. — Рађа сваке године, ако јој само не пане мраз у цват... Пруће јој је добро за ватру, за ограде, за штанове, а може поднијети и за чибук и за бичаља. Лишће јој није ни за шта, мањ што га козе брсте — па и то ријетко. Цват јој не мирише бог зна како. А плод јој је опор, купи уста, све док га не убије мраз. Од тога се плода прави неко пиће, налик на вино, ама није вино. Зове се *турпија*. Кад се гледа, рекао би: вино; а кад се окуси: тцћ! Јок!

На обали једној, на узвиштини, има читаво шибље трњина. Пркоси вјетру, слави и шибљевима. Највише и најчвршће је рашће на оном комаду. Па се поноси од ружичних шибљина, од вињате, од чешљуге. А у дно јарка' ни да гледа неће: доље је била у цвијету *Primula veris* и истом почела пунати *Myosotis palustris*.

У трњу је била једна љубичица. Њежна, истом се развила из пуна. Струк јој је био ни висок, ни низак, ни танак, ни плахо једар. — Главу је обарала земљи, од скромности, и свјесна своје криједности. Љубичица је најљепши цвијет. Особито ова у трњу. Она цијела главица, они загасити залисци на њој, оно плавичасто лице, она медна уста са ситним прашњацима и танким језичцем — све је то било јединствено. Природа је ваљда то само за њу измислила! Па је опет била скромна. Није дизала главе у небеса. — Шта би имала и да види око себе? Само трње.

А она је знала колико вриједи. С тога је и гледала једнако низа се и преда се.

А да ли је мирисала? Не знам: она је била дубоко у трњу. А трње је било плахо оштро, бодљикаво.

Чинило ми се, да се трње поносило својом љубичицом и да ју је вољело. Док је била у заметку и у пуножку, оно ју је чувало од мраза и непогоде. А кад се развила, грануло је пролетње сунце, и падала је росна киша па све око ње. Само није па њу. Трње је претјеривало у својој пакњи. Заклањало је и од најслабијег лахора, чувало је и од животињих зрака сунчевих и од угодних капљица кишних. — Бојало се, да јој по чем не пауде.

Љубичица је чезнула за тим. Чезнула је, али није знала, није била свјесна своје чежње. Она је слутила, да ће је нешто обасјати и загријати. Али није знала, шта је топлота. Слутила је, да ће јој то бити неугодно у први мах, али да ће је, после тога, оно нешто љубазније обасјати, силније загријати...

Она је тако слутила, али није ништа разумијевала, ништа схваћала.

Па је као очекивала, да ће јој се примаћи неко биће, које ће је пошакљати по њежном јој лицу, потражити сласти у њеним устима, — наћи и сркати. Њој се чинило, да се то мора стећи сигурно, ускоро, изненада.

А трње је гледало разрогаченим очима у тај цвијетак, и сматрало је својом заслугом, што је случајно

цвијет никао у њему. И гледајући у лице цвијетка, сјећало се свога цвата од прошле године. Сјећало се, да су његову цвату долијетали разнобојни лептирови, челе, осови и остале бубе. Сјећало се, да је то његову цвату ласкало, годило. Трње је свјесно било, да је и јесењи плод му потекао од љубакања његова цвата с лептирима, с бубама.

И почело се сашушквати, како је вријеме, и како би требало наћи и за ову љубичицу каквог инсекта.

Трње није могло, у вријеме оно, своје цвату започиједати, није га могао заклањати ни сакривати. Јер цват је био по врху њега.

И у оно доба, кад се трње наносило цвата, било је и оно раздрагано, необуздано, тјерало је младице на све стране. А сада је, послије зиме, суморно, оштро, мрзовољно.

Љубичица се пак стекла са свим под његовим окриљем, у његовој власти. И мислило је трње одредити љубичици инсекта по овојој вољи.

Највећма је жељело трње да домами какву челу за своју љубичицу. Чела је додуше себична, али је врло вриједна. Чела, истина, тражи меда гдје год може, и сиса га гдје год га нађе. Али шта то мари? Зато би чела била задовољна с оно мало пелуди, што нађе у љубичице; и то би одијела у своју кошницу. А кошници јој је пуна, препуна!...

Но ни једној ваљда чели није запела за око она љубичица. — Чела је свака глупава. Пада на многи цвијет, а по често мимолази баш најслађи.

Љубичицу су опазили неколики бумбаревци и један лепир.

Бумбаревци су били крупни, са златним пругама по тијелу. С тога их је трње примало прилично љубазно. Они су облијетали око љубичице, а она се бојала бумбарева. Ваљда је од њих крила лице у залиске, и дрхтала је. А бумбаревци, готовани, — па како би који осјетио, да у љубичице нема готова меда, зукуио би трњу: „еј-довале“, и нестало би га махом.

Лепир је остао као омађијан чим је опазно љубичицу. Гледао ју је дуго, не мислећи ништа, не жељећи ништа. Није знао, шта га држи њојзи у близини, а није могао отићи од ње. Дивно се њезину склопу и облику.... Најзад га жигну жеља, да јој се прикупи, да је омилије, да окуси: сладе ли јој уста, да осјети: мири ли јој душа?

Но при првом покушају окомиле се трње на њ. И добро га боцнуло.

Лепир је био, истина, шарених крила, бистрих очију, дуга и завијена језика. Ама је био тапак. — То се не-

коме и некоме свиђа, али то није импоновало трњу. Па онда трње је знало, да је лепир излетно из чауре, и да је чаура постала од гусјенице; и знало је да лепир нема закона испред кише и олује. Ето, с тога му није допштало, ни да примири љубичицу.

А он је облијетао, мучио се, нартао да силом продре. Но вазда би му трње изранило крила. И лепир би онда стајао по десетак часака, рањен, увријеђен, љутит, неодлучан. Па би онет, изнова, покушао срећу.

И непрестано тако....

Као да под овим небом није било ни једнога цвијетка више!

Љубичица је видјела лепира, видјела и његову чежњу за њом. Такнуло ју је нешто. Учинило јој се, као да је близу, врло близу биће оно које ће је пошакљати по лицу и сркати њезине сласти.

Али ова се није могла споразумјети с лепиром. Трње је сметало. Све и да се споразумјела, она не би могла промијенити свога буса, не би се могла отргнути од њега тријеве.

А лепир, све да је и могао прићи к њој, не би је могао устргнути, јер је био тапак у појасу! Но је гледао у љубичицу, и она у њега пет, шест ли дана. Гледали су се, не познавајући се, не разумијевајући се.

Трње је показивало лепиру своје бодљике, а љубичицу је заклањало и од лепира, и од кише, и од сунца. — — —

Свиснуо је лепир од јада, што не може омирсати љубичице.

Свенула је љубичица без сунца, без кише, без лепира.

Није за њом плакала трње, и ако су с њега капале канале. — Плакала је небо за лепиром и за љубичицом. — Сунце се заклонило облацима, док се није савршно погреб оба двога.

Киша је падала по земљи и по трњу. С трња је капала на сведу љубичицу и на бусење око ње. А мрвице орне земље и бусења свакале су и падале и на лепира и на љубичицу. Падале су, док их не затрише оба двога.

Ко је крив?

Трње није криво!

Крив је творац, што је икако стварао у трњу љубичицу.

А луд је лепир био, што није тражио цвијећа међ цвијећем....

Беч, 1899.

Лазар Шимишијевић.

Гроб Марка Краљевића. Сликао Вела Милковић.

ФАТАЛИТА. СУДБИНА.

ПЈЕСМЕ АДЕ НЕГРИ

СЛОБОДНО ПРЕПЕВАНЕ СРПСКИ

(НАСТАВАК)

XXX
ДУША

Бијаше велик ал' незнан. Божански
Ћеније у срцу ватру му креса.
Из мисли нарасте лијеп и пјесник
Нејасан земљи,
Јера је пјевао само небеса,
И био виспрених идеја вјесник.

Звијезде, мјесец и мистична она
Њему хармонија и душа ствара
Збораху језиком незнатим лудма.

Славе не иска:
Љубави желаше; свети олтари
Њезини стајаху њему у грудма.

Али је не доби. Умрије самац
Остављен, нежаљен, незнат, у мраку.
Сад сунце над гробом његовим сјаја,

Лијећу птице
Весело пјевајућ' у милом зраку;
Цвијеће мирисе, лахор, ђарлија.

Тако је над гробом, а материја
Доље се раствара измеђ дасака,
И трухле земље се честице врћу
У земљу плодну.

Шта оста, пјесничке ћенија јака,
Од тебе? Ниси ли уништен смрћу?

*

Ти која љубљаше, ти која зраке
Божанске сунчеве похлебно срца;
Ти у бесконачност вјечиту тамо
Вјечита душо

Негаза јангући којано трка,
Од њега цијела ти оста сама.

Кад стану звијезде цвијеће љубит',
И падне по земљи тишина мћна,
И уздах анђелски љубавни пирић
Пучином неба,
И ти си у њему, о душо мћна,
И гледаш, мислећи, просторе мирне.

Кад мње пламеном и грмљавином
Затутне, и вјетар ставе да брине,
И бџра бијесна земљу нам скриве

Ошине оштро,
Тад и ти туна си сред ове кћне,
И трниш и гледаш у прошлост приј.

Кад пјесну дјевојка из срца шаље
Пут неба плавога у зору рђић,
Слађану ка' слатки мириси лџни,
У којој прича

Ћезице и љубав сјилу и бџић,
Тад и ти треперис у њеној пјесни.

Док руже уцвџте бајне, и докле
Усне за пољупцем жудјеле бџу,
За снјезком росицом шћрену цвијет,
И докле љубав,

Сунчева варица, земљину грџу
Животом узгрије, и цио свијет;

У просторијама бескрајним оним,
Откуда трепере зраци звјездани;
У струји таваној живота тћна,
Што пуни космос;

На врху гора, у морској бездани,
Блажена живјећеш, о душо вјечна!

XXXI
ОСЛОВОДИТЕ МЕ!

Хтно би дознати ко сам. Е знади!
Гвоздени кавез ме, стџнак ресџла,
Затвара; голџми моји су јади,
Јер тица ја сам ти снажнијих крџла.
Такви су створови летјети рџди
Свијетом, облаком ка' нста вџла, —
На ронство им се гџди.

О цвџту горскоме мени се снџва,
О шумском потоку, дебелом хладу,
О бесној љубави звјерџва дџва,
О трави кроз коју змије се крџдџ,
О трџским бџрама, тер преко нџва
Бих тамо прхнула, ал' ми не дџдџ, —
Зџлуд ми жеља жџва.

Створена да летим, а не да гмијџем,
Осјећам како се мисли ми рџје
Бунтовне, и буну почешће дџџем;
Крџлима решетке ударам, кџје
Држе ме, и виком к људима стџџем,
Ал' они смију се, пролазе, стџје, —
Свак брине с' о свом блџџем.

Ко ће ми срамџту са чџла стрџти?
Ко ће ми кавезу шџнке да слџми,
Те као штанџови да прџвџ крџти?
Ко живот овај ми гмили и трџми
Заменит' бујнијем? Ко ће да сирџи
Са рџкџ окове робџни мџми?
Слобџде или смрџти!

(НАСТАВЉЕ СЕ)

У ЖУПНОМЕ ПРИМОРЈУ

— НОВЕЛА —

ХЕНРИК СЈЕНКЈЕВИЧ

III

(НАСТАВАК)

Али Свирски је мислио кад је чак и нејазж само израз
душе, онда треба да та душа буде способна не само за
прџсте ствари, него да буде сушћзна, упечатљива и раз-
вијена. За то се с колегама свађао и ватрено препирао:
„Ја не тражим од вас — говорио је — да сликате тако
добро као Французи, Енглези, или Шћанџоци, — ја тра-

жим да сликате боље! А пре свега на свој начин. Ко
нак за тим не тежи, нека буде котлар!“ Доказивао је
да, било да слика представља плает сџна, било кокошке
како чџпрају на двџришту, њиву засејану кромпирџм,
било коње на паши, или мирну воду у неком куту јџзер-
ском, увек, изнад свега треба да се у њџј огледа душа.
У своје пак портрете уносио је од своје душе толико
колико је могао — а сџм тога „исповџдао се“ у осталим
му сликама, од којих је последња имала да буде Х и-
пиџос и Танџтџос.

Два су гџнија били већ скоро свршени, али с де-
војџчком главџом некако није ишло. Свирски је појмио
да мора бити не само лепа, него и врло оригинална. А
баш у то време долазиле су му женске, које су требале
да буду модели, до душе лепе, али не и особите. Госпођа
Лџжџа, од које је Свирски најимао радиџницу и која му
је била стара познџница, обећала му је истина да нађе,

али је то ишло полако. Баш данас, рано, требало је да дође нов модел, али не дође ма да је прошло већ једанаест.

Све то, скупа са јучерањом просидбом, учинило је те је Свирски почео сумњати не само у свој мир него и у своју уметничку будућност у опште, и у своју слику на по се. Хипносе му је у тај мах изгледао некако суморан, Танатос пригласи. На послетку помисли, кад већ не може скоро да се лати рада, боље му је да изађе на обалу, где ће му можда вода и сунце разведрити мисли и душу.

Али, баш у тренутку кад хтеде да изађе, у предсобљу се чу звонце а одмах затим се у радионици појавише Ромуло и Рем у школском оделу, а за њима, блеђи и суморнији но икад Кресович.

— Добах дан, господине, добах дан! — поздрависте два дерапа.

— Матаи вам шаље ове руже и моли вас да дођете на доручак.

Говерети тако и тресући китама жутих ружа, додадохе их Свирском, а затим почеше трчати и разгледати по радионици. Зачуђавале су их и заустављале нарочито скице које су представљале нага телеса, јер су се задржавали пред њима и гурали се лактовима:

— Tiens!

— Regarde!

Али Свирски, кога је то збуњило, погледа на часовник и рече:

— Ако хоћемо да стигнемо на доручак, треба одмах поћи.

После чега узе пешир и изиђоше. У близини радионице не беше кола, те су ишли пешке. Путем сликар, идући у другом реду с Кресовичем, запита:

— Како ваши ученици?

Кресович му обрте своје патмурево, злобно лице и одговори:

— Моји ученици? Тхе... никако. Здрави су као рибе и лепо им стоји школско одело. Некога ће обрадовати — само не мене.

— Зашто?

— Зато што ја сутра одлазим.

— Како то? — рече зачуђен Свирски — ништа нисам знао; нико ми о томе није говорио. То је штета!

— За њих никаква штета — одговори Кресович.

— Ваљда зато што још нису у стању да је схвате.

— Они никад неће бити у стању да је схвате!...

Ни данас, нити икад у животу! Никад!

— Надам се да се врате, господине — одговори сухо Свирски — а у сваком случају непријатно ми је да то чујем.

Али студент говораше даље, као сам за себе:

— На против! Штета је, али штета времена. Шта је њима стало до мене, или мени до њих? Чак је и боље што ће бити онаки каки ће бити. Ко хоће да сеје жито мора заорати траву, а заорати је у толико је лакше у колико је мања. Могло би се много о томе говорити, а то такође не вреди, особито не вреди за мене. Бакцили ће и тако уништити човека.

— Вама јектика никад није грозила. Госпођа Елзенова, пре но што вас је молила за лекцију, питала је за ваше здравље лекара — и томе не треба да се чудите, јер јој је ишло о децу. А лекар јој је јамчио да нема никакве опасности.

— Сигурно да нема. Ја сам у осталом против тога пронашао сигурно средство.

— Како то средство?

— Биће објављено у новинама. Таки се изпаласци не крију.

Свирски погледа Кресовича као да хоће да се увери да он не говори у бунилу, али у тај мах стигоше на железничку станицу, која је била дупке пуна света.

Гости из Нице ишли су, као и обично, рано у Монте Карло. У тренутку кад је Свирски куповао карту, опази га Вјадровски и приђе му.

— Добар дан! — рече — У Монте?

— Да. Имате ли већ карту?

— И м а м месечну. Биће нам тесно у возу.

— Зар није ово приви Егзодус^{*)}? А сваки носи свој удовички новчић. Добар дан, господине Кресовичу! Шта водите о овдашњем животу? Учините каку примедбу с гледишта своје странке.

Кресович поче жмркати као да не може да

схвати шта се од њега хоће, затим рече:

— Ја се уписујем у странку Ђуталица.

— Знам, знам!... Јака странка: или Ђути или плане.

И поче се смејати.

^{*)} Излазак из Египта. Друга књига Мојсеева.

Стеван Дечански. Сликао г. У. Предић.

У тај мах зазвонише, те се требало пожурити. С перона допираху узвици: „*en voiture! en voiture!*“ — Мало после Свиреки, Кресович, Вјадровски и два дечка обреше се у ходнику вагона.

— С мојом костобољом дивота! — рече Вјадровски. — Пазите шта се чини! На место није ни мислити. Права сеоба народа!

У возу не само купе-и, него и ходник беше закрчен људима свих народности. Ишли су Пољаци, Руси, Енглези, Французи, Немци — сви у бој с банком, која је сваки дан одбијала и домила ове гомиле, као што стена која је зашла у море доми таласе морске. На прозоре су навалиле жене од којих је био мирис крива и сунцокрета. Сунце је обасјавало вештачко цвеће на шеширима, кадифу, вештачке или праве бриљанте у ушима, брошеве који су се преливали као панцири на испупченим, од надуване гуме прсима, навраћене обрве, лица покривена пудером или руменилом и обрадована мишљу на забаву или игру. Ни највештије око није могло разликовати шаренперке које су представљале светске даме од светских дама које су представљале шаренперке. Мушкарци, с китама љубичица у руници од капута, гледали су ову гомилу жена упитним и дрским погледом, посматрајући одело, лица, руке и бедра тако хладно, као што се посматрају предмети за продају. Беше у овој гунгули неког вапјарског перада и у исти мах неке журбе. С времена на време воз је упадао у мрачни тунел, затим је опет кроз прозоре сијало сунце, видело се небо, море, пазмови гајеви, маслинаци, виле, бели бадеми, а мало после опет га је обасирио мрак. Станица је пролетала за станицом. Нове гомиле људи тискаху се у вагоне, лепо обучене, расположене као да су пошле на велику и веселу светковину.

— Ала је ово верна слика живота — рече Вјадровски.

— Која то?

— Овај воз. Могао бих о томе философисати до самог доручка, али пошто више волим да философисем по доручку, можда ће те с тога хтети да заједно доручујемо.

— Нећу — рече Свиреки — опростите, звала ме је госпођа Едзенова.

— У том случају — повлачим се!

И поче се смешкати. Мисао да би се Свиреки оженио госпођом Едзеновом не паде му ни на памет. Напротив, био је уверен да је сликару било само до тога, до чега и другима; али како је поштовао уметнике у опште, а Свирека на посе, осећао је извесно задовољство што Свиреки побеђује супарнике.

— Ја представљам богаство — мислио је у себи. — Пожељни титулу, млади Клацки младост, а Синтен свет помодних будала. Све то, нарочито у овом случају има не малу вредност, па ипак је „чудовиште од жене“ изабрало њега. У осталом она је жена од укуса.

И гледећи сликара поче гундорити:

— „*Jo triumphe, tu moras aureos curtus*“...

— Шта велите? — увита Свиреки, који због хуке воза не дочу.

— Ништа. Ово је један одломак из „Хорација“. Велим да ћу, пошто ме ви одбијате, дати утешни доручак себи, де Синтену, Пожељком и Клацком.

— Молим вас, а због чега то хоћете да се тешите? — запита Свиреки, примичући се нагло и гледећи му у очи скоро с претињом.

— Због тога што већете бити с нама у друштву — одговори хладнокрвно Вјадровски. — А шта сте ви мислили, драги господине?...

(НАСТАВЉА СЕ)

КЊИГЕ ИЗ СТАМБОЛА

од Севдије

I.

Кад испијеш оно ниће, свето ниће,
Едел-шербет¹⁾ што се зове,
Осетиће срце моје, душа моја
Теже боле, боле нове.
На што горе цехиет свети, несме слатке,
На што су ми све одрије,
Када мени, тужној, јадној, ни на небу
Мира нема, среће није?
Пејгамбера Ису²⁾ молиш, њега славни,
А ја млада Мухамеда;
Ни пред лицем стлаховим, у цехиету,
Љубав ми се моја не да!
Мориће ме до мекхара мога хладног
Душа бедна тугом својом;
Ни на небу не сме јадна и не може
Да се здружи с душом твојом.

II

Дошла ми је књига мала,
Ливантом³⁾ је подивена,
Познала сам, задрхтала:
Писала је рука њена.

Често пута срце снађе
Ваш чега се оно боји....
На хартији мирисавој
Написао ово стоји:

„Још тугујеш и уздињеш
„И за њим те срце боли
„А неверно драго твоје
„Другој нева, другу боли.“

МАЈУШНИ СВЕТОВИ

АСТРОВОМСКА СКИЦА С ЈЕДНЕ ШЕТИЊЕ ПО ПРЕДЕЛИМА
НЕБЕСНИХ СВЕТОВА

(СВРШЕТАК)

Уз ово иде још и та околност, да је Дејмос много ближи својој планети него ли 5. пратилац Јупитеру, а та даљина износи 23.300 километара од средишта, а је два 20.000 килом. од површине Марсове. Што се Дејмос не сруши на Марс, то једино долази од велике брзине, којом се око Марса окреће. Време таквог једног обила-ска износи 1 дан 6 час. 17 мин. 54 сек. На једном примеру објаснићу ту појаву читаоцима још боље.

Представите себи да гледате човека који је узео камен везан кананом, па га тако за канан окреће у кругу око своје главе. Док год је брзина тога окретања довољно велика, дотле камен не може пасти на његову главу, јер т. з. замајна (центрифугална) сила вуче камен даље од човека. Ако се тај камен стане окретати још брже, канан се најзад мора прекинути и камен ће отићи у страну. Ну ако се окретање успорава, онда ће камен једном пасти и на главу тога човека (и то онда, кад привлачна сила — ка глави — надмаши центрифугалну силу).

Сад замислите, да у место човека стоји Марс, у место камена — Дејмос, место канана узмите привлачну

1) Смиртин шербет; 2) пророка Исуса; 3) мирис.

Псанчева воденица. Сликао Ф. Зајержина.

силу Марсову, па вам је тим самим разрешена и ова природна загонетка. Привлачна је сила оно, што као невидљиви ковац не да Дејмосу да се од Марса удали већма, него ли што је сада. Када би се Дејмос кретао брже, но што се сада креће, „канал“ би се тај прекинуо т. ј. тада би његова центрифугална сила надмашила привлачну (центрифугалну), те би Дејмос ишчекао у неврат. Ако би се пак његово кретање успоравало, тада би се Марсу морао дотле приближавати, док се најзад привлачна (центрифугална) сила не изједначи са зајамом (центрифугалном). Ако би се то успоравање наставило и даље, да се та једнакост поквари, онда би се Дејмос неминовно морао срушити на Марсову површину.

Све ове чудновате прилике, уз које иде још и то, да се ни Дејмосови становници не смеју померати слободно, ако не би желели одлетети кроз ваздух у неврат, сусретају се и на другом Марсову пратиоцу, Фобосу, па још и у много јачим размерама. Истина је овај нешто мало већи од свога брата, али је, с друге пак стране, много ближе главној планети: 9340 килом. од средине а само 5968 килом. од површине Марсове. А то је толика даљина, да би је обичај нешак, одмарајући се по 12 часова дневно, могао прећи за 99 дана и 5 и по часова. Кад би нама наш Месец био тако близу, онда би нам његов колут, што га видимо, изгледао 60 пута већи, него ли што изгледа онда када је земљи најближе. Он би нам тада давао толико светлости, да би нам било излишно и гасно и електрично осветљење — кад год је пун Месец, јер би тада био сјајнији 3200 пута но што је у садашњим приликама.

По себи се већ разуме, да при такој близини Фобосовој, мора му и брзина бити велика т. ј. време једног његова оптицања око Марса веома кратко. Оно износи 7 час. 39 мин. 14 сек. То је највећа брзина за коју ми у опште знамо код небесних тела. Пошто се пак Марс окрене један пут око своје осе за 24 час. 37 мин. 23 сек., онда је, према горњем, јасно, да ово обртање не стигне да покрије прави правац кретања Фобосова. То пак чини, те Марсовим становницима оба њихова месеца изгледају као да иду један према другом, при чему им Фобос излази на западу а залази на истоку! И осим тога, у току једнога дана, они га виде да изађе и зађе по 2—3 пута, јер циклус тих појава траје 11 часова или 0.35 део Марсова дана.

Како то све иде тамо брзо, кад упоредимо са приликама нашега Месеца коме за један оптицај око Земље треба 27 и по дана, а 29 и по дана да дође до истог положаја!

Читаоцима јамачно већ није право, што су највеличанственији призори у природи пренети на друге небесне светове, а код нас све иде на један капут, монотono. Ако ништа друго, оно је бар могло, да нам је тај један једини наш Месец што год ближе, те да имамо и доста светлости поћу а и да се нагледамо бар његове површине! Ја ево хитам, да — први пут сада — у прокос таквој жељи изјавим, да се ми још ерећним можемо сматрати што нам Месец није тако близу и што се не креће онако брзо као Фобос, па макар да смо лишени задовољства да 2—3 пут дневно гледамо како се пред нашим очима врше све мјене Месечеве. Јер када би нам Месец био тако близу, његова привлачна сила на Земљу била би веома јака. А познато је, да она, у вези са Сунчевом привлачном силом, код нас, — на Земљи — чини прилив и одлив на мору. У такој прилици би Месец код нас посведневно изазивао бурне таласе, високе као Хималаји, који би се бесно отискивали на наше копно и рушили му обале. То би пак учинило, те приморја, на велику даљину у унутрашњост, не би била подесна за обитаване, а о морепловству не би било ни трага ни гласа! А данашње флоте, поморски ратови, блокаде дефинитивне и формалне?

За Марсове пак становнике срећа је у томе, што су му пратиоци онако мајушњи, те и прилив и одлив од

њихова утицаја мора бити посве не приметан. Ну они, с друге стране, не уживају неке од лепих приказа што нама износи наш Месец. Мјене (фазе) Дејмосове може без дурбина опазити само онај становник Марсов, који има веома оштро око, па и саме Фобосове мјене једва се и овајају слободним оком. А због онако знатне близине, они се пратиоци виде само у мјенама четврти прве и последње, а не виде се у мјени пуног месеца, јер равни њихове путање лежи веома близу Марсове екваторске равни, те по томе Сунце помрачава сваки њихов „пун месец“. Интереснито је још и то, да поларни становници Марсова континента никада не виде ни један од ових пратилаца. Фобос се не види већ ни преко 74° ширине.

Ну ако би Марсови становници имали јаке дурбине, који би увеличавали око 6000 пута, они би — при јако разређеној и необично бистрој атмосфери — могли видети Фобос на такој близини, као да није даљи од 1 километра. Они би, дакле, с Марса могли видети, како с Фобосом заједно оптрчавају (око његове осе) његови становници — кад би их тамо могло бити.

Фобосови пак становници, с друге стране, уживали би, у горњој прилици, у једном још величанственијем приказу при посматрању своје главне планете Марса. Овај би им изгледао као какав циновски колут, који би на небесном своду захватао простор од 1520 квадр. степена (42° 97' пречника), а то би била површина 6000 пута већа него ли што је наш Месец захвата на своду.

Које би перо могло да опише и кичица да наслика овај величанствени приказ који се показује Фобосову становнику, када му се Марс колеба пред очима на небесном своду! Слободним оком, могао би он на овој планети разликовати планине, мора, канале, острва. А кроз какав повећи дурбин, чак би био у стању, да на Марсовој површини разликује предмете од два и четврт метра дужине, дакле би могао познати на пр. у објекту мрке тачке кола када се крећу, а лађе и зграде могао би већ видети и у неким појединостима.

Свакако да би још интересније било, када би Фобосови становници имали велики Лилон или сада највећи наш — Јерков дурбин. Тада би могли на Марсовој површини разликовати, као тачке, предмете од 4 сантиметра, на пр. столице и др., а људе, наше величине, јасно би видели како се крећу. По улицама Марсових вароши видео би се свет како иде тамо амо — као да мрави тамо гмижу. Цела та слика морала би изгледати онако исто као што изгледају вароши и предели наше Земље са висине од 1800 метара из балона. Је л' те, да је то лена панорама!

Поред свега овога, сада би са свим умесно било питање о узроку, са кога се о овим интересним Марсовим пратиоцима није ништа знало у раније доба, већ су пронађени тек ту скоро, за доба наших дана. Одговор на то, ма како да је прост, премашно би сврху овога чланка и развукао би му границе више, но што сам му их још у почетку одредио. За то ћемо, целине ради, завршити са тим питањем у неколико само речи.

Да Марс има својих пратилаца, слутило се и наглашавало још и у ранијим столетњима. Још Кеплер, пре 288 година, по открићу Јупитерових пратилаца изјавио је, да Марс мора имати два, а Сатурн осам пратилаца. То је закључио на овај начин. Венера нема ни једнога пратиоца, Земља има једног, а Јупитер четири. Претпостављајући, да се са повећањем даљине планета од Сунца, њихово слабење сјајности мора накнађивати већим бројем пратилаца, Кеплер је узео, да њихов број расте у квадрату. И одиста је веома интересантна ствар, да је и код овако рђаве поставке — макар да је и Кеплерова — ипак резултат испao тачан.

Познати енглески сатиричар Свифт, у своме делу „Гуливерова путовања“ (1826. год.) хтевши јамачно да исеље астрономске методе, пише овако: „Астрономи ове

земље (Ланута) проводе највећи део свога живота у посматрању небесних тела помоћу инструмената, који наше у многоме надмашују. Како су они у својим проналасцима измакли много даље од нас — они већ броје 10000 звезда, док су наша највиша рачунања једва доспела до трећине тога броја.*) Осим тога, они су пронашли још

Капела у Феризовићу.

и два себи потчињена небесна тела или пратиоца, који обилазе око Марса. Најближи од њих падази се од средине његова на даљини која је три пут већа од Марсове пречника. Онај даљи пратилац далеко је за пет Марсових пречника. Оптицање првог свршава се за 10 часова, а оног другог за 21 час. тако, да се квадрати ових времена имају као кубови одстојања, што значи, да се оба управљају по истоме закону теже, коме се потчињавају и остала небесна тела.“

Чудновата случајност, да је Свифт — мислећи да исмева универзалност закона теже — у самој ствари исмевао неоспорну истину! Марс одиста има два пратиоца. Одстојање ближег у ствари и износи 1 и по, а оног даљег 3 и по Марсова пречника. Време оптицања унутрашњег износи 7 и по а спољашњег 30 и четврт часа. Разлике дакле нису тако велике, кад се нарочито узме у обзир, да је гориња „сатира“ писана још онда, када не беше познат ни један пратилац Марсов.

Слично је урадио и Волтер у своме делу „Micromegas“ (1750), где овако пише: „Напуштајући Јупитера, наши путници пролазе простор од око 100 милијуна миља и прилазе Марсу. Ту виде две пратиоца како дворе ову планету, а које — пратиоце — наши астрономи нису могли спазити.“

*) Да ли је Свифт, пишући ове редове, могао мислити да ће садашњи дурбини бројати — не 10.000 као Марсови — већ преко 600 000 000 звезда!

Можда су овака задирикивања и нагнала енглеског астронома Ласела те је (1862) нарочиту пажњу обратио на Марсову околину за време његова приближивања, а помоћу веома јаког дурбина — не би ли како год открио његове пратиоце. Тај његов инструмент могао је показати сва четири Уранова, као и Нептунова пратиоца, па

Стражара у Призрену.

и малог Сатурнова пратиоца (Хипериода) — али је веома значајно, да и при највећој својој пажњи Ласел не могао спазити тражене Марсове пратиоце. И доцнија једна прилика, када је *d'Arrest* (1864) радио на истој ствари а помоћу онда још доста великог дурбина у Копенхагу, прошла је такође без успеха. А још је чудноватије, да их ни сам Хаз на великом своме дурбину није могао паћи одмах и ако их је читаву једну недељу непрестано тражио. Тај је посао био отпочео почетком августа, па се већ хтеде оканути узалудног стражарења у Марсовој околини, када га његова жена замоли да томе послу жртвује бар још једно вече. И управо баш тога вечера — 11. августа 1877. — отери Дејмоса!

Због оваких околности, постављено је још онда питање, да ли оба та пратиоца нису резултат какве нове творевине?

На овако је питање свакако одговорено негативно, јер тако охлађена једна планета, као што је Марс, не може нише стварати пратилаца т. ј. не може их са својег екватора одвајати. Сасвим пак другаче стоји ствар, ако би се питало: да ли каква луталачка небесна тела нису дошла у домањај Марсове

Дом католичке пропаганде у Призрену.

привлачне силе која их је скренула с њихова дотадашњег пута, те их на тај начин приморала да постану пратиоци Марсови. Ово је пак таква могућност која се не може оспорити, али још само треба утврдити, да ли је баш тај случај и настао онде.

Много је вероватнија друга једна могућност, да се, по мишљењу г. Лео Бренера у место „луталачког небесног тела“ стави какав планетоид из планетоидног простора што лежи између Марса и Јупитера. Скорашње откриће планетоида № 392 јако потпомаже ово мишљење.

Откриће овога планетоида (1. новембра 1894. Мах Wolf) веома је јако заинтересовало научне кругове. С почетка је, кретањем својим, овај планетоид сваког дана прелазно по степ., а био је удаљен од Земље 106 милијона километара, те се у ствари налазио између путања Марса и Земље. С тога су још онда били склони сматрати га као сталну планету између поменутих двеју. Ну доцнија посматрања и рачуни показаше, да је то један обичан планетоид из опште групе планетоида, а путања му је тако ексцентрична да прелази преко Марсове путање. И једнога дана може се десити да се обе ове планете — Марс и № 392 нађу у близини места где им се путање секу или и у самом том пресеку — те да планетоид № 392 постане трећим пратиоцем Марсовим.

Овакав случај може настати, или је можда већ и био са којим планетоидом — ми их још и не познајемо све. Према овоме вероватно је, да су и оба Марсова пратиоца, као и 5. пратилац Јупитеров, некада били такви планетоиди, које путање им доведоше у близину ових планета великих, те их ове ишчепаше својом тежом и осудише да их прате у даљем животу њихову. Тиме би се и могла објаснити и она чудновата мајуншност њихова, као и непојаман факат, да су тако дуго били непознати.

А Земља са јединим својим пратиоцем — Месецом?!... И она је ту скоро добила једнога новог суседа: планету „Ерос“ која је много ближа Земљи него Марсу, колико тек да не буде сасвим усамљена ни заборављена међу небесним телима. Можда ће доцнији рачуни показати, да се „Ерос“ још већма приближава Земљи, него ли сада што је и — ако би то било — може се једног дана „Ерос“ удружити са нашим Месецом, те да заједнички прате нашу Земљу кроз пучине васионеке. Тиме би „Ерос“ (или „Амор“) одиета био прави весник „љубави“ према нашој Земљи, која као да је заборављена у погледу својих пратилаца, имајући само једнога, док друге планете имају по два, четири, пет, па и осам. Можда би... али тако далеко нећемо ићи, јер би онда морали пожалити и лепу Венеру и малог Меркура који немају ни једнога пратиоца, а — рећи ће когод — требало би бар да га Венера има!

Ну било једно или друго, али пак нешто сасвим треће, ја се ипак надам, да су читаоци из ових редова могли стећи уверење, да ни небесни дилинтанци нису тако без интереса, као што би се могло помислити према она кој мајуншности њиховој!

Јеленко Михајловић.

Мина Караџићева Вукомановић. У данашњем броју износимо само два Вукове кћери, да у скоро донесемо нарочити чланак о њихову животу.

Сабор у Призрену пре Косовског Боја (сликао г. Ст. Тодоровић). — Успомена на 15. јуна 1899. године пролази у српском народу надра свежа с колена на колена. И ове године прострујаће данашњег дана кроз српска срца успомена на велики догађај будући у њима захвалност великим прецима и нову снагу за настављање започетог ослобођења.

Г. Ст. Тодоровић, врсна сарадник „Нове Искре“, уступно нам је ову своју најновију слику да је изнесемо баш на данашњи дан пред српске читаоце.

Замисао за ову слику узео је г. Тодоровић из трагедије Матије Бана „Лавар“ (трећи чин). На сабору пред косовским бојем дошао је до расцепа. Мавина је да се одложи одсудан бој, а већина је да се одмах објави рат и да се на Косову изазове бој који ће решити српско „бити или не бити.“ Жестина и једне и друге странке толика је да су на самом сабору потргнути и мачеви. Био би неизбежан и крвави сукоб да није патријарх са крстом ступио међу завађене странке

и тако отклонио несрећу. Нарочито је цар-Лазар нерешан. Тешка га је брига охрала на већ уздрманоме престолу, те не зна којој ће се приволети страни.

Гроб Краљевића Марка (сликао г. В. Милковић). — Хитали смо Јадранскоме Мору. Воз је јурио кроз шарену панораму околине која је била све лепша и занимљивија; и једва овде ондо стигло је око да прегледа диван крај, лепо место, брдо, шумака, обдесано поље, реку, село. Близу Огулина разговор у колима постаде одједаред живљи. Младић неки, објашњујући нешто, указиваше живо на десну страну; ваљда свих беше тамо управљена.

Пред нама беше брдо. Очи нам беку у њега упрте, али не видесмо ништа. Изненађење се очекиваше веома радознало и зането.

„Видите ли појринуу његову? Можете ли створити у мавти да када она ница представља лежећа човека?“

Ја гледах дуго. Напресах очи замишљајући разне силуете.

„То је гроб Краљевића Марка! Ево видите ли — и показу на леву страну браске нице — оно је глава са капкаком, а почива на узглавнику; на грудма су му скривене руке; даље испуњена колена и оружене ноге, и на крају усправљене стопале, а преко свега овога као да је пребачен неки тамни veo — покров!“

Они знаци показивања и која напрегнута ваљда разазнаваху све више и више; а живо, пријатно осећање, пробудени интерес и машта доувањавашу полако ту занимљиву слику, те од једном видех све јасније по што ми беше показано и више по што ирачна и мртна силуета имађаше. Изненађење беше неочекивано. Слика беше тако чудна, тајанствена и млада, да загрејана машта кроз загрејани, сањалачки поглед виђаше све више, све јаче.

„Ово се брдо зове К. а. е. к. а. око Маркова гроба рече се иша!“

Што се више прикидасмо к брду, кога обилажаше железница, све ми се више представљаше жива слика Маркова. У мислима полако а све више ројаху се чудне, нове и велике слике. Нева тајанствена, дубока, велика осећања надимаху груди радомом, задовољством, поносом. Наш Марко почива на врху овог великог брда. Високо са њега посматра његово будно око наше плаво Јадранско Море, Босну, Херцеговину, Хрватску, Далмацију....

Стеван Дечански (сликао г. Урош Предић). Српска црква прославља на дан 11. новембра успомену српског краља и светитеља Стевана Дечанског.

Представљање његова идеалног лик занимало је и г. Предића који га је радио као икону које фотографију доносимо у овом броју.

Псаичева воденица (сликао Ф. Звијерџина). У стеноу околите стране пригорске планине Острвине (1750 мет.) која лежи између Скадарског језера, а крај реке Мораче, Таре и Дриница рудника водитао је Мато Вуковић, зван Псаич, воденицу чију слику доносимо у данашњем броју. У обично доба изгледа као да у њој нема ни живе душе. Тек кад ударе јаке кише, вочине да надоласи вода која полако окреће изграњене точкове. Псаич воденице, у којој ћем залуд тражити и трага од гвожђа, сурвава се вода у провале кречњог стена. Чим престане киша, воденица може да ради још највише пола сата или и мање што управо зависи од јачине изласка. Псаичени пожелари, који слазе амо са високих стеновитих страна, пуне своје вреће самовеним или боље рећи изгвоњеним житом и товаре га на трилине нагарце. Воденичар-Мато по свршеном послу узима пушку да га у лову настави, а на воденицу му и овог се спушта мир и чама....

Чешки сликар пров. Ф. Звијерџина који је српској публици већ познат због слика из српских крајева у новосадским „Срп. илустр. новинама“ даје нам овом сликом још један лист свога богатог албума из српских крајева. —

Капела у Феризовићу (по фотографији). У близини Косовског Поља село је Феризовић у коме живе Срби православни и католици. Становници су у њему тако сиромашни да и поред највеће воље не стекоме ни до данас Храма Господњег. И православни и католици истина имају по једног свећеника који чувају веру у стаду својему. — Слика коју доносимо у данашњем броју представља прикитан дом који је из невоље претворен у капелу. Најинтересније је да су у овом дому и православни и католичка капела. Гледајући у слику, с леве је стране у дому православна а с десне католичка капела.

Дом католичке пропаганде у Призрену (по фотографији). У Призрену, поред саме католичке цркве, налази се и католичка општина — у самој ствари дом католичке пропаганде, јер у њему живи навски изасланици и у њега свраћају за инструкције сви католички „мисионари“ који се шаљу у ове наше крајеве. Око овога дома води се велики и нетрљиви спор између аустријског консула у Призрену и тамошње католичке општине. — У дворшту овог истог дома становале су и калуђерице, које су и самим католицима толико додијале, да их је њихова виша управа укљонила из Призрена под изговором да их шаље на „привремено одсуство“.

Стражара у Призрену (по фотографији). Слика ова представља кућу у којој би требало да су чувари јавног реда и сигурности. У коликој мери уживају ово наши сународници у Призрену сведоче многа недела и злочинства која врше обесни Арнаути не зазирајући ни у по дана од ове стражаре која је усред Призрена, а у којој као да су њихови најбољи савезници. —

Едуард Паљерон

(умро 21. априла о. г.)

Још је у пуном јеку позориште друге половине онога века, али се гаси генерација која је његовој слави највише допринела. Као што се један стари храст, да узјамимо поређење, под јесен лишава мало по мало свога лишћа и оставља да отпадне украс по украс са његове златне круне, тако и Француска Комедија губи своје стубове, један по један. Е. Паљерон био је од ових. После Лабиша, Ожјера, Диме, Мелака (споменимо независно од њихове вредности) остаде у њој још једно место празно за новог драмског писца и духовитог човека, јер је умро писац Досадног света — а он је то обоје био. Празнина коју је он оставио није можда једнака празнини тих славних његових претходника, али је ипак веома осетна. Он је писац Досадног света, комада који је почео највећи успех и који ће, како ту скоро рече Сарсе, бити намећу ових седам осам које ће нави век заостајати будућности. У осталом још је рано нарећи дефинитивну реч о правом карактеру и тачној вредности Паљероновог рада. Потомство ће одлучити трајно од тренутног, а ове нас наше телеграфске белешке тицаће се више онштега утиска и онштких места.

Умро је у старости, у 64. год., сећајући се у њој своје прохујале младости, срећне младости, јер рођен под добром звездом познавао је тешкоће и борбе живота само колико је потребно на да човек више ужива радост и ономе што их је победило. Шта више, дувао срећа, он је био срећан и као писац; чак чују се гласови, срећнији по што је заслужио. И доиста, што се тиче првог, он није познао наседања и искушења којима подлежу његове колеге по занату. Његово прво дело играно је с успехом, и последње није њега лишено. А тек Досадан свет!

По својој рођењу већ је стао у неку руку у ред комичних писаца, јер Паризјани беху и Молијер, и Рењар, и Вомарше, и Дима, и Лабиш, и Мелак, и толики други господари светских дасака, како се то обично каже. Рођен 1834., као и колега му Халеси, испочетка провађаше несво, слободан боемски живот безбрижног адвокатаког писца — јер га отац беше спремно за надахнућу професију, као што је адвокатура, — док га позориште не привуче к себи а женидба не уведе у ред високе и богате буржоазије.

Беше му 25 година (1860.) када му је у Одеону успело прво дело Паразит, написано леним, пријатним, викантним стиховима. То би као нека позоришна матура. За њим штампана књига стихова под потписом Паразити. Стихови су били лени, сатирични, пуни грације и духа, али, зашто не признати, без искрена лиризма и бујне фантазије. То су, без мало, у кљипи уста обележја драмског писца за каквим данас свет жади. Међутим њему је бити песником била највећа амбиција. Али видећи ваљда ту слабу успеш, те и јазове амбиције, остави се стихова с коринишћу по прозу; јер ко зна да ли школа здравог разума би икада школа за песнике.

Паљерон је пак био њен сјајан ученик и особито, управо само човек од позоришта. Имао је сценичног дара, невероватне уметности, посматрачке жиче и, најзад и на срећу, париски живот да је развије. И он ју је развио. У својим позоришним комадима с идејама нине-финим и ингенуозним по смислу и дубоком дотицао се најразличитијих врста, од обичне жанр-комедије до комедије обичаја и друштвене драме.

Отада тј. после Паразита, лагунств стихове, којима се досада само у позоришту служило, посвети се драми. И ту имамо два Паљерона. Први је пудуланган. Он је писао, где се с реминисценцијама на Маривоа и Диму: Заједнички анд, Забаван свет. Последњу четврт, Други покрет, Лажне бракове, Јелену, итд., све невинне шале без горчине.

Ова се појави у Незахвадној добу (1878.); потом је расла заједно с успехом.

За Јеленом даде Паљерон Варијету (1879), сједињене сјајне грације и животне песнице, а 1881. име му се пронесе широм света, јер се тада појави Досадан свет, праведна и извесна сатира на неданитизам и претензију показати се учен и образован, сатира друштва «у ком се никад не говори оно што се мисли и никад не мисли оно што се говори.... у ком се у предобљу оставља штап а у салону језик итд.» да не засењујемо читаоца овим патристичким духом.

Десет година пре него што је постао славан тј. пре Досадног света, представљао се његов Забаван свет, и ко зна да дубав према контрасту — он је необично возео pendants и у сценама, — не даде прву идеју овом красном делу. Ма шта да је, то би триумф: то је била Фигарова женидба своје врсте; Спирно Вержерак по свом успеху. А успех те његове друштвене критике куче амбицијозног подружјања увећао се тим што су неке личности биле узете из друштва; али ове алузије нису биле потребне успеху једне више комедије парали, готово класичне комедије прециоза и маниризма, изливних чарапа и учених жена нашега доба. — Личности, у накнаду за слабу радњу, ако нису духовити, фини дијалози, то што чини јединство њено, осветљене су душном светлошћу, споља и изнутра, као што видите напротив модерној конверзационој драми. —

Досадан свет би врхунац његове славе, и ко зна, тако живот може да нас ожалости и својим радостима, које су ипак најдешња страна живота, и ко зна да од овога триумфа не датира дуга периода привремене жалости, чија тајна продираше кроз његову маску срећног човека. —

Неки су рекли да би Досадан свет сам био довољан да сачува име Едуарда Паљерона. Други су похитали да сав његов рад и сведу на ова три чина. И да је тачно, то није мало. Колико је њих који су оставили три добра чина? У сваком случају, он је оставио више. —

Пре Досадног света Паљерон је знао за успех, с овим делом дознаде за триумф. Реше да иде на Диме и Ожјера, да споменем само умрле, у реду великих драмских писаца нашега доба, могао је поверовати да је достигао своје учитеље и осетити како се у њему рађа нада и амбиција да их надмаши. Али даља његова каријера не би остварење овога сна у који га је занео сјајан успех његовог узор дела. У страху да не подбаци себе он се стаде устезати. И његову рђаву расположењу биће ту извор. Плескање одушевљене томилине и повлашћивање пријатеља нису могли надокнадити недостигнуте идеале; јер, то је познато, уметник не ужива више у оном што је створио по што трип што није достигао своје амбиције и свој сан. Била та сујета; била његова прекомерна осетљивост према критици, како прича Сарсе; била најзад, рекли би завидљивци, свесност да је његова литерарна слава већа од његове заслуге — све је једно; главно је да се та горчина онажа у последњим његовим делима, да је, као и Јадис Бек, постао готово мизантроп.

После тога није се зарио као Дима да неће више писати, али, овет обратно Дими, он готово није више писао. С великом дељом, неке његови пријатељи, даде своја последња два дела: Мина (1887.) и Каботение (1894.), комедије свеоме нежном психолошком студијом, и политичком и друштвеном сатиром. Али за толику себину не доби наизгледну награду која се зове триумф. Прошао је, али се слава обрнула у успех. Његову претерану осетљивост, и ако је и сама уједина, врећале су резервације похвале поштоналаца и хладнији пријем код публике његових последњих комада, који би се много више доноси да се мање очекивало од њиховог писца.

Најзад, дође старост. Смрт беше однекла његове омиљене тумаче, њега то потресе како може потрести човека осетљивог као он. Можда би био срећнији да је мање знао за срећу. Овако, на врху своје среће добио је протресе. Уз њу дође болест те нео туге поста гушћа а као горчине порасте.

Он се повуче. Одмор, *otium cum dignitate* достојан зајивости, проводио је с пријатељима. Радо је приимао и радо су му се оданивали. Печена је свагда било на столу и ако га је могла заменити каква викантна прича. Што се тиче каве, шећер је већ био сломљен кад је она допозвана, по духовитом нареду једног његовог пријатеља.

Кад бисмо хтели најкраће да га окарактерисамо довољно би биле три речи; и ми их узимамо од Бринетјера: Паљерон је био Француз, он је био буржоа, и био је Парижанин.

Прво ће рећи био је здравога расположења и гласкога духа с чисто француском вештином да комбинује витригу и да извуче из ситуација све што они садржавају. Друго ће рећи, и ако се досад тврдило да је он *gentilhomme de lettres* ваљда што се његови комади одигравају у «великом свету», друго ће рећи да је био од реда, регуларности, умерености, непријатељ претераности и парадокса. Буржоа по таленту, по идејама и укусу, по процедури композиције, по моралу, — по свеу. Можда с мало фантазије, узвишености, али у накнаду сав еквилибрисан, здрав, духовит и емоционалан. Као Парижанин он је поштовао предрасуде, али је и смењивао оне који их имају.

Али ипак ваљда и поврлавајући, без равна једна с греботинама, он је чувао њану симпатију. Јер са споменутим несловошћу и емоцијом било је у њеним сажалење. А несловошћу и сажалење то су две границе комедије ближе но што се чини. Иначе, без тога, комедија би била нечовечна. Паљеронова није, он је то избегао.

Тако се исто код њега измеђује с емоцијом весели хумор и напина иронија, која је у других можда финија и сувитлија али никак спонтанија и непосреднија. Патетично и трагично меша се до неке с комичним; још неосумњено лице различи се у грехотан смех. А то није мало кад се с успехом Диминија своје та два елемента, који би требало увек да су заједно а који се готово увек раздвајају.

Поменути осетљивост Паљеронове природе једна је од највећих особина у његовим делима. И ма колико да су његове личности театралне, удамашане, с траженим ефектима, оне су такве какве су пријатне и допадљиве. У девојкама нарочито трикујеје сензибилитет. Паљерон. Али он ни ту није претерао; он је остао свуде буржоа. Ако је где то било од штета, ваде није; напротив.

У осталом ако су, како рекосмо, шаде обрађеније и ефекти ученије комбиновани, његова је композиција бар узорна, да не претеремо извесна, јер његов дар за сцену био је велики и састојао се у необичној уметности да вешто групује и аено пилесе велики број лица. Његови су комади у «ролама», и то добро створени, и за свакога створени. А и то је један узорак успеха. Код њега има нечег позоришног: спољ, бар, рељечност и оно што Французи зову *showiness*. У том смислу он је значајан драмски писац а, и кад не би његове ствари постојале ван дасака, нар је мало бити добар ковач ако је то наш занат?

А он је добар ковач, рекосмо, али, и покрај тога пак баш зато: зашто тајити, нема имажинације, или бар инвенције. Он је и сам то

опажао. Он се центаменски пазнијује: не могу дружице, али то га не правда; то сведочи само да је имао више духа по имажинацији. Ради базирања, ако му због слабе инвенције није јака интрига, антиности су ту, а то је велика заслуга ако је истина да је више праве уметности дати живу епизодичносту по добро расплести какву интригу.

Споменуто дух. Палерон га је имао: мање по што се мисли, али га је имао. Само његови су комади такви где се празнина осећа тим није добро понуђена. А код њега често је то случај. То не значи омет да они нису забавни; нема позорница мање духовитог, ни то знате, по што је Скрибово на омет није досадно. По не претерујмо. Досадан свет и Елботени имају духа. Бар вера, и то необично обилато. Али овде Палерон имао је лични рачун: претварање једних су му досадна, каботинажа других га лутила. А, то је познато, најбоља диспозиција духа за једног сатиричара јесте бити рђаво расположење. А, као што смо видели, Палерон је то био. Он се јако лутно на „moins de joute“.

С других гледишта, ми видимо ми јурико; морална истина карактера и осећања, у којима је то код њега важно, никад није сумњива; осећање моралности, паравно буржоаске, увек је задовољено. Његове су личности, и то да кажемо, не, рецимо, карикатуре као Лабишине него људи, да се послужимо једним старим али тачним изразом, који нису ни животиње ни анђели него и једно и друго: можда више прво не друго, ми додајемо. Напослетку, ако већ ово није доста за будућност, неки његови комади (нар. Алажи и бракови) нису без филозофске, дубље и озбиљније идеје, или други омет (нар. Visite de Noce) без јаке психологије.

У сваком случају — да сврши — Палерон је био велики драмски писам. Ми смо га споменули као одлична драматурга; поменули смо и његов вера и комичну жиду, слабу инвенцију и вешту њену употребу; најзад, да и то споменемо, ако није видео далеко, што је махна, он је видео добро, што је врлина, и, што је још већа врлина, он је умео дивно представити то што је видео. Његова ће дела отуд бити скупоцена галерија старих портрета, која ће потомцима дати слику Француза и онда кад ирашина буде новала свакојака документа, протоколе, писма, новине и разне друге усмене на наше доба. С тога жалећи на овом месту, мало закашњено али не мање толико, смрт човека чији је сав живот искрено био посвећен књижи, позорнику, рекао бих кад бих био пош или тако штогод, или веровао у рај да ће тако Палерон отићи, како нека она стара песма; али овако пошто писам прво а не верујем у друго, рећи ћу с Низаром у јеванђелском облику јеванђелску песму: Ваго оном који је успео да нас слатко насмеје; благо Палерону, додаћу без Низара, јер је и он тај био.

У. Пешробић.

Наука

Насељеност слива реке Пек. — Пек настаје од Великог и Малиг Пек. Велики је Пек леви и прави изворни крак ове реке, њега чини Божина Река и Јагњило. Божина Река долази са Црне Горе, а Јагњило од чуке Потоја. — И Мали Пек састављају две речнице: Паскова и Рајкова; обе протичу кроз пећине. — Велики и Мали Пек састају се под ртом Чешњем, извод засека Бакарница. Пек је богатији притокама од Поречке Реке. Најважније су десве: Честобродница и Викинска Река, а леве: Чешњевобарска Река и Велика Топанаска. Слива Пек одликује се двама природним лепотама: прво је Велика Пећина у Дубокој, а друго — Звонца Пољанина.

У сливу Пекову налазе се 3 градића: Велико Градиште (3165 ст.), Кучево (2015) и Мајдан-Пек (1220 ст. са три засека: Дебели Луг — 181 ст., Бакарница — 19 ст. и Чешњ — 15 ст.). Села има 43.

Највеће је Дубока (3380 ст.), а остала по броју становника иду овако:

Од 2500—1500 ст.: Перевница (2275), Мавце, Раброво, Вољуја, Царевац и Мусталић (1540) — 6 —

Од 1500—1000 ст.: Браничево (1175), Турција, Чешња Бара, Миљеновац и Кусиће (1090) — 5 —

Од 1000—500 ст.: Ракова Бара (995), Вилозе, Клопа, Кучајна, Клење, Долашница, Буковска, Миљенић, Јуџине, Барич, Средњево, Триброд, Зеленица, Јасиково, Мало Градиште, Вуковик, Сена, Мечкован, Крушевница, Камјево и Лесково (519) — 21 —

Испод 500 ст.: Викини (485), Гајево, Велика Бресница, Ђешница, Шувајих, Срици, Цероница, Мала Бресница, Церемошња и Понијева (155) — 10 —

Пек, дакле, има 46 насељених места, у којима живи 45.700 становника. На градско становништво долази 6.400, а на селско 39.300.

Насељеност је у Пеку скоро 3 пута већа него у Поречкој Репи; она износи на км². по 37 ст., пошто је површина Пекова слива велика 1225 км². — Према насељености у Србији стоји као 0,77:1.

Од целокупне површине Србијине Пек захвата 2,5%, а од становништва 2%.

Једно насеље долази из 995 ст. или на сваких 27 км².

Цео слив има 12 великих села; једно, дакле, долази на 102 км². Један градић долази на 15. 235 ст. или на 408 км².

Изворни краци и притоке у погледу насељености стоје овако: Викинска Река (32 км², 3230 ст.) на км². 101 ст. у кој су ова села: Браничево, Барич, Мрчковац, Викини и Понијева;

Чешњевобарска Река (84 км², 6450 ст.) на км². 77 ст. Села су: Мавце, Чешња Бара, Долашница, Јуџине, Мало Градиште, Камјево и Гајево;

Мали Пек (37 км², 1025 ст.) на км². 28 ст. На његову је сливу градић Мајданек са засеком Бакарницом;

Велика Топанаска (74 км², 1055 ст.) на км². 14 ст. Само су два села: Буковска и Церемошња;

Велики Пек (284 км², 2360 ст.) на км². 8 ст. На простору који он захвата, налазе се ова села: Вилозе, Јасиково и Лесково. Осим тога овде су и два засека градића Мајданека: Дебели Луг и Чешњ;

Честобродница на сливу од 70 км². нема ни једног насеља.

Саставница Великог Пек — Божина Река велика је 103 км², а има 920 ст. Значи да на км². долази 9 ст.; село је Вилозе; Јагњило друга саставница на сливу од 36 км². има 730 ст., т.ј. на км². 20 ст.; село је Јасиково;

Непосредан слив Пеков (644 км², 31.580 ст.) на км². 49 ст. —

На карти су погрешно означени као засеци они крајеви селски: Горња Шевица, Кожма, Доња Шевица, Шевица, Гложане, Попован, Кисела Вода, Думани и Мајдан Кутајна. Тако исто ти се крајеви и у попису становништва, на незнања, зову засецима.

На карти се налазе означени као засеци а по својој су прилици крајеви: Циганско Село, Грабово, Кушница, Велики поток и Рајково.

Погрешно су на карти исписана ова имена: Долашница, Мала Бресница, Ђешница, Мусталић, Шувајихе, Барич, Понијева и Доња Крушевница. —

Ј. Радибојевић.

Књижевност

Юритика

Janko Leskovar: Sjene Ljubavi, pripovjesti (Zabavna Knjižnica Matice Hrvatske svezak CCXIX—CCXX).

Марсел Бушиски, књижевник, заводи учитељску Ђерку. Ну, (остављају детаље) Ђеркина се мата разболела, она отуђује, и за то време Марселу Бушиском се догоди велика несрећа. Док је немиран, смучен, са бележницом у руци, лутао по селима и «бележио утиске»; наизади је срео, у друштву једне бароничке америчанке, његове суседе, бароничину рођаку а своју некадашњу љубав, жену Елен. И то, некада затонетно девојче, сад похотљива жена, почиње да га заводи. Али, док он са леном Елен тражи у аустеливима границе Шимај «некакви дубљу мисао», Ђерка се врати. Како то Марсел није знао, догоди се, да их ова онази заједно у колима. Бушиски више не сме и неће ној, и ако «само њу воли»; Ђерка му не оправшта, и ако тежко болује. У току неколико дана, Марсел јој опет одо, они се састају и — растају. Он отуђује у Италију, она «на ново одређење».

Природно, да књига овако старом, обичном садржином не може много интересовати. Па ипак треба о њој некоју више рећи. За то је много разлога. Да оставимо оне оштре: што је за нашу још слабо развијену књижевност прека потреба задржати се повисо на сваком бољем послу, што јој је писац већ изашао на глас приносећама својим, и што се с њуно права говори, да би ваљало обрадити ваљну на дела хрватске литературе много и много више по што се то досад чинило — сам омир у којему је ова љубавна историја, саме личности, душе, у којима се развила, нарочити избор њихов интересан је, особан и — тако да речем — тински, да га је потребно указати и провратити и поред тога, што нам он и иначе може довољно јасно објаснити све што је тако нејасно и крпе у овој приповести. Јер, крај све простоте садржине и нешто бав и зато, предмет је ове приповетке тако суштинан, са тако тананим танчинама души које износи, са тако савишним инспирацијом њених покрета, да је на нека требало, можда, много и много више талента, занета много више познавања живота и душа људских, и много дубље анализе и много чвршћег знања — на оставили на страну то, што је сам случај толико стран једној хрватској одаваци, колико и декаданство литературни њеној. Како је и за највештије руке — а о невестим и да не говорим — мало обичан и како мало лак посао покушати израдити слику оне болесне осећајности, митаве безвољности, тајног, дубоког немира и незадовољства што из тиха подгриза душу човека данашње културе; оне *melancolie blasée* оспиромашене крви, претераног сензибилитета човека засићене цивилизације; оне диспропорције, најзад, срца измичајућега сопственом анализом! А колико је све то мало вероватно у једном књижевном почетнику, наизади хрватском! А то је у суштини чиме се хтео овога пута позабавити и помучити г. Лесковар: то је чиме највише интересује ова књига — али уједно и зашто је она много мање добра по што би могла бити и много мање јасна по што би требало да је. Јер, несигурном, дрхтавом руком хватане, све тананости овако деликатног и тешког посла, остављају нам само неодређен, танан и нејасан утисак нечега бледо хватаног, недопршеног, сеновитог — те је и могло доћи, да се, без хармоније у целини, без хармоније у вацртима личности, са несигурном, плашљивом анализом, која се несмело свија око танчина њихових душа, немоћна да их схвати, да им ухвати и образложи покрете, и она приповетка изгуби у диму нечега магловитог и мањког из сентименталних приповедака за даме. Као у малим разнајете јој «сјени», покрете: као у малим дижу се, крећу, губе.

Отуд и не можете никако склопити целу слику њене најважније личности, ни разумети њено неухватљиво покретање, необјашњено, неведано. Отуд се и могло десити, да нам понеких нестане из те групе черазумљиво зашто, тајом искрадају се без разлога, пошто су нам их највише показали, пошто се на њих дуго и дуго ударило гласом — случај са Коричићем, на којему је писац толико застајао у целом првом делу, нагонно нас и речју својом и делањем његовим да нишчекујете некакав ривалитет између њега и Бушинскога, *) на га одједном пуство, заборавио потпуно тако, да нам се више никако до краја не појављује, никако поготову и не спомиње, нити иначе има никакве везе с развојем приповетке? — Отуд и оне тако оштре, готово напране мотивације Бушинскога делања. Јер, најзад, када се из Немачке доведе један граф, који се бави метафизиком, са женом из Америке, која има читав геолошки музеј с камењем из свих крајева света, да се покаже утицај под којим се развијао; када му се ради контраста даје отац сурове енергије, окошт и „посве свој“; и кад га писац одводи, да у једном друштву заступа и брани идеју сложенске узајамности — то се све може примити, то све може имати некаква смисла, заједно са свима осталим баронима и бароницама — али, зар се може узети и то као озбиљно мотивирање, када се Марсел Бушински, у најстрашњем часу заноса и заборавности у сцени о растанку, трза из наручја Ђеркина — јер хоће да на њене чисте, девичанске усне спусти своје „окаљане нечистим полуцима“, или кад се при сваком покрету његове душе позива у помоћ једна тако оштра и тако растегљива ствар, као што је — прошлост, да ни мислите на неку страшу, приу прошлост, а она нам је цела у томе, што је, како писац каже, Бушински некад „живео као и сви младићи“ и „увознио се с дубављу“, то јест: дубио једну, на је оставио; волео другу, на је напустио; волео трећу и — одбацио је? ... А све то тако јако пада у очи, и све то толико истакнуто стоји да је заиста штета, што се морају изгубити и неонажене остати и многе добре појединости и нека лепа драма и једра места. Но то по себи мора доћи и писцу несумњивог талента, као што је г. Ђерковар, кад му се, можда, учини деликатније да се потупи у романтичним авантурама једне болесне, затонетне и њему туђе душе, коју нити је кадар да разуме, ни да оцрта, по бавити се пабирчењем свега неоцењеног и непамерног блага у друштву, народу, околини његовој, те, једно, некорисно трошити снагу и таленат свој, и, друго, пропустити створити како треба и оно што би се могло А то је на што сам и ја хтео обратити пажњу

Les bonnes traditions s'en vont Прошан су леви дан и кратких и свежих приповетки са села, дивљих патриотских сличница и неисторијских историјских приповедака Наши се писци крећу напред Остављају се стари путеви, стари шаблони На једној страни, кад нас, Јанко је покушао са социјалним романом, Ранковић дао један, Галишић и Домановић спремају нове На другој страни покрет хрватских књижевника, истина пагао и екстреман али свакако управљен напред Нека је са срећом Ми сви волимо напредак. Па ако социјални роман и не буде много срећан у подухватима наших „сеоских“ приповедача, а покушаји младих Хрвата и остану само као прелазни „знак времена“, плодови њиховог грозничавог хватања за новачењем, модернитетом, свакако носе и кориснога плода Време, које све регулише, знаће већ показати, да тај напредак није ни у угледу на болесну, декаданску, без сутрашњице појезицу, ни у некорисноме узметању за деликатним завојезима душа трулог, да-деког друштва.

Сш. М. Луковић.

Уметност

Позориште

Олуја, шала у једном чину од А. Брака. — Г. Божа Димитријевић у Скендербегу.

20. маја дават је први пут најновији оригинал (овог пута се сме веровати) Браков, Олуја. Олуја је ...

Грмљавина, муње, пљусак, ветар, ужасан ветар. Жене две јуре по неком предсобљу, млатају рукама, надикују се и као да би хтеле у пркос ветру и писцу нешто да кажу, и у одсудном тренутку кад је њихов стесавно био већ толико срећан, да смо веровали да ћемо целу загометку одгонети, сене муња, гром! и — ми остајемо онет у мраку и незнању. Ту пада један врло леп, пуно реалан детаљ, пример духовите и дубоке оцеријације нишчеве: 1.) жене на грмљавини вриште, 2.) у страху бацају светњаке. На тог срећно почетог заплета (писац зна колико је дукратично изводити га у мраку) проицају видеће доцније морал: да треба становати у стану са више одељења и врата, да треба бити за стари систем светњака, и да на грмљавини треба држати врата отворена. Ми смо издали тајну и ми већ лако погађате да је госпођа Х. у страху улетела у собу једног нежењеног

господина (нежењени ни у којој комбинацији не губе), да ће господи доћи мало весела, да ће муж г-ђе Х. у мраку од преплашене и умлакане удовице помислити и да ће, у тренутку кад треба да настане објашњење и кавалерско испраћање удовице до њених врата, из трећих врата у сличној ситуацији изићи његова жена, под руком нежењеног пријатеља и — табло! У глеву и недостатку другог оружја — и што само можда не знате — подићи ће испуштене светњаке и — нови табло! Светњаки ће им објаснити све. Жене су биле невине.

Требало је одиста доста духа и среће на да писац и ови успехом увенча своје досадање тековине. Г. Брака и даље неуморно и неустрашиво обећава. Желети је да истраје на тој триовитој стази.

Г. Божа Димитријевић ученик глумачке школе у Паризу изашао је овог пролећа у неколико прилика пред београдску публику као глумац и декламатор*). Последњих дана (6 маја) г. Димитријевић је играо Стеријиног Скендербегу, и примљен је са пуно одобравања публике. Скендербег је јака и симпатична улога, а у игри г. Димитријевића видело се колико она може да покаже дар доброг глумца. Г. Димитријевић леп, млад, срчан, и има врло пуно, јаку драмску дикцију. У дијалогу још се нешто служи глумачком техником и слободом, јер је врло мало фамилијаран и са костимом и са позоришном, и притом у нескладу са осталима који, једва си малчи изузетком, не изговарају никако, али је у монологу одличан. Подсећамо на познати леп завршни монолог Г. чина, без сумње најлепши у целом комаду, који је он рашчлањено и нијансирано са толико разумевања, и изговорно са толико жара и полета! — Већа је реткост што се похвала ове вечери са малчи изузетком (г. Ђ. Станојевић) може дати и свима осталима. Цело вече испало је врло добро. Г-ђа Гргуријева, Г-ца Петковићева и г. Милутиновић добили су неколико и праведно заслужених аплауза.

Музика

Концерат, који је приређен 25. маја у К. С. Н. Позоришту био је по садржини, јачини оркестра и начину извођења једна од најбољих оркестралних продукција последњих година; али особиту предност и значај добио је тиме, што се то вече у Београду први пут свирала једна Ветовенова симфонија (Пасторална & VI).

Његовињу и увознавању инструменталне класичне музике вокалци су до скоро ондашњи музичари слабу пажњу, ма да се у њиме прилика могло запазити, да има услова, да се прими и та врста музике. Да Београд данас има публику која се интересује за озбиљну музику и која би је радо примила, могли смо се уверити приликом овог концерта, јер и ако је овај био приређен већ на измаку сезоне, омет је био врло добро посећен и пажљиво саслушан. У овом тренутку ми се још и живи сећамо оних година, када је био познати Гудачки квартет, који је готово пуно три зимске сезоне приређивао концерте у Грађанској Касини из камерне музике од одабраних, већим делом класичних нијеса и знамо, да је публика радо посећивала те концерте.

Кад би се дакле концерти, као што је Управа Позоришта успешно покушала, стално завели, они би могли укусно одабраним садржином постати врло интересни и научни. У кратко да напоменемо, могао би се на пр. приредити Концерат од чисто класичних нијеса; или би се садржина поделила у два дела: први део био би лакши, популарнији и састављен из комада лаке мелодије и обраде, као што су на пр. махом наше инструменталне композиције, оперске фантазије, нијесе на игру и т. д., а у другом делу била би каква подужа класична композиција. Трећа занимљива форма, био би и концерат историјски. У њему би нијесе биле срећене хронолошки, по разној школи, и заступљене главним репрезентантом, те би се тиме показало постепено развијање музике и уједно карактеристика композиције и писаца. Четврта врста могла би бити комбинација оркестра са вокалним хором; и најзад, ако напоменемо концерте у којима би се изводиле композиције по народности (на пр. чисто француских писаца, руских, норвешких, немачких и т. д.); онда би на тај начин постигли тако разноврстан и неспирани програм, да би се без сумње публика не само јаче и дубље заинтересовала, него би сматрала донекле за потребу, исто тако као што сматра за потребу да гледа стране позоришне комаде.

Концерти ове врсте, ако се буду приређивали у позоришту, били би и са економне стране практичнији, јер необављана и неко-

*) Ономенуте се његових речи о књижевним радовима Бушинског и заједљивог познавања на Бушинскове године у кући Ђеркиној; Ђеркина резоновања, Аугустићевих речи и — најзад и нарочито — сцене кад Бушински допрати Ђерку дома: „Господин Коричић се измргоди.“

*) Јакшићеву Стражу и Понор на концертима у В. Школи, и улоге Руђ Влаха и Скендербегу у Пар. Позоришту.

рисна оперета тражи и много више труда и повчаних издатака напне костима, декорација, партитуре, превода, хонорара, певачима и др.; него ли када би се организовао стални добар оркестар за извођење класичне музике и набавила потребна музичка дела.

За сада ми бисмо желели, да се идуће сезоне продужи с концертима одмах од почетка, како бисмо имали прилике да неколико сличних концерата туђемо и како би се доцније као стални обичај навело, да можда свакога месеца по један концерт у позоришту имамо.

У овом концерту садржина програма била је подељена у два дела. Из првог дела вредно је да поменемо: Увертиру Косово од Г. А. Јенца прерађену за велики оркестар, која свада у ред најбољих његових радова. Тешка, величанствена мелодија одмах у почетку увертире, црпена из народних мотива у вези са пуном и одабраном хармонијом, најавиши је део увертире. Обичајни је други део у живом темпу који у опште преклађује и треба да карактерише ову херојску.

Друга тачка била је: Велика фантазија из опере Продане невесте. Из Сметанине лирично-комичне опере укусно је одабрао Коваржовић поједине сцене, у којима има пуно оригиналних карактеристичних, често славенских мотива и састанно их прегледно у слободној форми фантазије.

Г. Раја Палазовић певао је из Вердијеве опере Анде Радамову романцу из првог чина перасоложено и са мало осетним напрезањем; вештије и природније извоо је Маринковићев: Збогом. Певање г-ђе Тодосићке прилично је хладније по обично због неподесног избора нијеса. Серенада од Браге прошла је без ефекта, а Пејаковићева Потпури српских пачева, које је местимично фантастично дотерано непотребном колоратуром, није могло одушевити публику.

Позната пасторална композиција А. Чичека Из српских шума и луга и виолон-соло Г. Ружичке, члана оркестра, Легенда од Вјењавског, завршиле су први део концерта.

Други део испунила је Бетовенова Пасторална симфонија ор. 68. Од Бетовенових девет симфонија понајвише позната је шеста пасторална компонована 1808. године. Она је симфонија због јасноће, свежине стила и мелодије и поистичног програма, који је увео Бетовен а према њему и поделу у чини, врстуачина и широј публици. Бетовен, који је као апсолутан музичар био противан да тумачи своја дела речима (текстом, програмом), сматрајући такав рад немужичким, у овој прилици изузетно одступно је од свог принципа, по с примедбом коју нам његов биограф Потебном саопштава: Свако музички подражавање (сликање) у инструменталној композицији, ако се њиме претера — губи. Управо треба оставити слушаоцу да сам пронађе ситуације. И без описивања познаће сваки у целини, да је потребно више осећања, него сликање....

Познато је, да је Бетовен исто као и Шуберт и Хајдн прибавио за прераду zgodne мотиве мелодија страних народа (Словака, Мађара, Руса) и доцније уносио у своја дела. Тако на пр. у појединим тудачним квартетима посвећеним Радуновском има руских, а у пасторалној симфонији употребио је Бетовен мотиве словачке песме одмах у почетку првог става за главну тему и из ње мотивичном израдом извоо је цео први део. Нас је могла занимати нарочито та тема и њена израда, јер је та иста тема неким интереситним случајем у неосетној модификацији употребљена и у једној српској игри.

Појачаним оркестром управљао је позоришни кавалер г. Поповић.

Увертиру Косово и фантазију из Продане невесте извоо је оркестар вредно; у Симфонији били су у првом другом и четвртм ставу добри; једино трећи део, који одговара и у ритму и по саставу у симфонији једном Scherz-u, требало је смислити живље, маркантније, а последњи део јасније и са више одушевљења.

Г. Станислав Винички, државни витезац у Кр. Бавар. Академији музике у Минхену савршавајући овог семестра своје студије постигао је својим марљивим и озбиљним радом напредан успех. Г. Винички, поред осталих обавезних предмета, одао се у главном изучавању композиције и соло-певању.

«НОВА ИСКРА» излази 1. и 16. у месецу. — Цена: на год. 16, по год. 8, четврт год. 4 дин.; ван Србије год. 10 фок. или 20 дин. у злату. — Претплата и све што се тиче администрације шаље се Парноз-Радик. Штампарији, Книжев. Споменик бр. 7.

Власник и уредник Р. Ј. Одавић.

У прошлим семестрима приказао је главне тенор-соло партије из Менделсоновог Исалама 42, Дирановог Магнуса-а и Ласе-нових Библијских слика у концертима академије једнодушним признањем стручне минхенске критике и професора академије. А како је обичај да при крају четврте године сваки кандидат прикаже у јавном концерту (испитном) и какву своју композицију, то је г. Винички, ђак проф. Рајнбергера, приказао 27. маја у Одеон-сали своју композицију за мешовити хор Waldlied по тексту од Уланд. Он је постигао пуни успех као диригент и као композитор. Критике, које су оштампане у Баварским новинама, Минхенским најновијим вестима, Младом баварском журналу и Новим слободним народним новинама, једногласно признају г. Виничком прикметно између осталих абутуријевата у композицији, истичући нарочито у његову хору свезину, поистично осећање, тачно схватање текста, вину хармонизацију и коректно вођење гласова.

— 112 —

Разно

Змајеви «Булићи Увеоци». У својем народне свечаности и прославе Змајево, одлучио је одбор за прославу, а по овлашћеној са-мосто слављеника, да штампа његове «Булиће» и «Булиће Увеоке» у засебној књизи, са сликом песником и сликом појачаје Љубе Змајево — Руже.

Од какве су књижевне вредности ове дивне песме, у којима се најбоље огледа живот и велика душа песника, познато је сваком Србину, који је читајући «Булиће» са песником весело клицао, осећајући среће и задовољство, а читајући «Увеоке», скрушен стајао пред дубоком тугом песником. — Песме су ове сјајни бисер, којим би се на која свеска књижевност поносити могла.

Ово издање «Булића» и «Булића Увеока» заинтересоваће наш читалачки свет у толико више, што ће бити доувишено са четврт стотине песама, које нису биле у дојачковим издањима, нити су иначе где штампане; а биће врло укусно и у погледу штампе, и у погледу хартије: једном реч: достојно песника, достојно свечаности, достојно народа, коме је и намењено.

Претплата је цена 3.50 дин.

Претплату на ова најновије издање радо ће пријати и уредништво «Нове Искре».

Нов лист. У Беоу је изишао 1. број новог листа Глас, који ће бити израз уједињене српске, хрватске и словеначке омладине. Чланци су: од Штепа: Једини социјализма; од Св. Прибићевића: Хрватска и српска опозиција према нашим народним аспирацијама; од М. Криштофа: Господарска криза и земљорадничке задруге; од Ж. Вертића: Биљешке са села; од Т. Г. Масарика: Љубав према ближњему и рад. Осим овога ту су и рубрике Књижевност и Беошке. «Глас» је најмлађи брат већ угашене «Хрватске мисли» и «Новог доба». Власник су Ст. Радич и Св. Прибићевић. Претплата је цена за годину 1.50 форинта (за 5 свезака). Наручбине, писма и рекламације треба слати Милану Шрабецу, Загреб, Гвоничка улица 2 а.

Још један српски научни рад у немачкој књижевности. Наш државни геолог, проф. Др. Димитрије Антула штампао је у дванаестом свеску беошког научног весника «Mittheilungen des Paläontologischen Institutes der Universität Wien», који излази под уредничком проф. Др. В. Вагена, своју исприну студију о кредним фосилима на Балкану. Та је студија сада оштампована засебно, у издању беошке дворске књижаре, В. Брауншера, и има наслов: Über die Kreidefossilien des Kaukasus mit einem allgemeinen Ueberblick über die Entwicklung der Sedimentförmungen des Kaukasus. — Дело је штампано на 4^о, а има 159 стр. и 13 табела.

БИБЛИОГРАФИЈА

К Н И Г Е

1. Наше основне школе, од Б. Т. Недића. Оштампано из «Трговинског Гласника». Београд, штампарија Д. Димитријевића, 1899. — 8-на, стр. 29. Цена?

2. Загоркиња или живот наш у шуми и без шума. Са сликом српског сељака и српске сељанке, написао Ј. Миодраговић. — Треће допуњено и преправљено издање. У Београду, штампано у краљ. срп. државној штампарии, 1899. Цена 1 дин.

3. Из живота народних школа у крагујевачком округу. Извештај за школску 1898.—99. годину. Срећно школски надзорник Љуб. М. Протић. Крагујевац, Штампарија Ст. Х. Поповића, — 8-на, стр. 92. Цена?

Парноз Радикална Штампарија Кн. Спом. бр. 35.